Laimutė Valatkienė

Varnių Šv. Aleksandro bažnyčios zakristijos archeologiniai tyrimai 1992 metais

Restauruojant Šv. Aleksandro bažnyčią Varniuose, Telšių raj., vienos iš buvusių dviejų zakristijų požemyje buvo atlikti archeologiniai tyrinėjimai. Tyrinėjo ŽAM archeologų grupė.

Specialių istorinių tyrimų duomenimis (R. Lebedytė. Varnių Šv. Aleksandro bažnyčios istoriniai meniniai tyrimai. 1978; J. Genys. Varnių buvusios Šv. Aleksandro bažnyčios archeologiniai tyrimai. 1981.) Šv. Aleksandro bažnyčia buvo pastatyta 1772 m. 1774 metų vizitacijos akte, apibūdinant naujosios parapijinės bažnyčios pastatą, pažymėtos ir dvi zakristijos, iš kurių viena - pereinamoji, esanti bažnyčios pastato V kampe, ir buvo 1992 m. archeologinių tyrimų objektas. Šie tyrinėjimai patvirtina ir 1805 m. bažnyčios vizitacijos akte užfiksuotą bažnyčios pamatų paaukštinimą, kuris buvo padarytas bažnyčios klebono Kazimiero Rylos rūpesčiu 1803 m. Tyrinėjimų metu buvo atidengtos vidinės pamatų sienos ir nustatyta, kad bažnyčios V kampo ir jo sienų pamatai nuo buvusio jų pirminio aukščio (1 m-1,1 m) paaukštinti dar 60-80 cm. Minėtos dalies dabartinių pamatų aukštis yra 160-180 cm. Išorės sienose viršutinė pamatų dalis išmūryta 2-3 plytų eilėm, o vidinė pamatų siena, skirianti zakristiją nuo didžiojo altoriaus interjero dalies, viršuje išmūryta 10-16 plytų eilių. Prie jos, zakristijos PR kampe, aptiktas prisišliejęs senesnių pamatų fragmentas, kuris, atrodo, visiškai nesusijęs su šios XVIII a. statybos, bažnyčios pamatais. Minėtoji pamatų dalis išsikišusi į tiriamą patalpą 113 cm. Jos ilgis šalia minėtos sienos yra 228 cm, aukštis nuo nejudinto žvyringo grunto - 88 cm. Akmenys įvairaus

dydžio, surišti kietu kalkių - smėlio skiediniu. Pamatų fragmentas išlikęs ir dabar yra po zakristijos durų, vedančių į altoriaus interjerinę dalį, slenksčiu.

Ištirtas zakristijos ir buvusio jos prieangio patalpų plotas- 18,7 kv. m (patalpos ilgis - 5,2O m, plotis - 3,6O m), kultūrinio sluoksnio storis nuo 16O cm iki 19O cm. Jo struktūra - žvyro su gausiais įvairaus dydžio akmenimis ir priemoliu žemė. Visame plote ir gylyje buvo aptikta kapų, jų išsklaidytų liekanų, pavienių radinių. Daugiausia suardytų kapų pastebėta arčiau kultūrinio sluoksnio paviršiaus. Tai greičiausia atsitiko bažnyčios pamatų rekonstrukcijos metu (18O3 m.). Plote aptikta ir ištirta 15 kapų, surinkta daug pavienių žmonių kaulų. Buvo tiriama O,5 m storio horizontas (I-IV). Visuose juose aptikti kapai, tik I-me horizonte jie buvo suardyti.

Mirusieji laidoti tankiai 82-16O cm gylyje. Tai ypač buvo pastebima ploto ŠV pusėje. Laidota lentiniuose karstuose, sukaltuose geležinėmis kaltinėmis vinimis, o kapo Nr. 4 karstas sutvirtintas dar ir geležiniais apkalais. Karstų išlikę tik nežymūs fragmentai, kurie labiau pastebimi pakraščių linijose ir dugnuose.

Mirusieji guldyti ištiesti aukštielninki. Vyrauja PV kryptis. Krypties skirtumai, kurie galėjo atsirasti dėl mirusiųjų lyties, nenustatyti. Rankų padėtis nustatyta tik keturiuose kapuose (Nr. 3, 4, 5, 1O). Iš jų dviejuose kapuose rankos buvo sulenktos ir uždėtos ant juosmens, viename - ant dubens ir viename - ištiestos (plaštakos buvo uždėtos ant šlaunų).

Radinių buvo devyniuose kapuose. Tai karstų vinys, galvos dangos puošmenų fragmentai, karoliukai. Viename kape (Nr. 11) rastas apnykęs metalinis stačiakampio formos medalionas nukirstais kampais. Prie kapų radinių skirtinos ir dvi raudonos plytos, kurios buvo pakištos po karstais (K. Nr. 12, 14).

Puošnūs ir prabangūs buvę galvos dangos papuošimai iš brokato ir mezginių, išmegztų ornamentais iš metalo siūlelių (K. Nr. 3, 4, 9, 12, 15). Tai rodo buvus moterų kapus. Kai kuriuose iš jų (K. Nr. 4, 12) rasta karoliukų.

Kapuose Nr. 1, 2, 3, 4, 12 aptikta ir keramikos, nuo 1 iki 5 šukių kape. Kartais pastebėta anglių.

Kapus, pagal menkas jų įkapes, tiksliau datuoti yra sunku. Sprendžiant iš jų išsidėstymo pagal gylį, seniausiais reiktų laikyti III ir IV horizontų kapus, ypač tuos, kurių tęsinys išeina už tirtojo ploto ribų arba rasti bažnyčios pamatų apačioje. Šie teiginiai rodo, kad bažnyčia 1772 m. buvo statyta ant buvusių kapinių, o kapus, remiantis ir J. Genio 1981 m. tyrinėjimų duomenimis, galima datuoti XVII-XVIII a.

Tiriant zakristiją rasta nemažai pavienių molinių indų šukių, karstų vinių, kelios stiklo šukės. Dalis keramikos su apdegimo žymėmis, keletas šukių glazūruotos. Vinys geležinės, kaltinės, jų ilgis įvairus. Kai kurios jų išsiskiria savo masyviomis galvutėmis. Atsitiktiniai radiniai datuojami XVII-XIX a.